

aan
die
van
de
elng
laar
ge-
veel
r niet
zine
erde,
ande-
buke-
rom
ge-
taant
en
voort
ver-
vol-
a tref-
den
p. De
hulp-
ereen,
lingen
voeg
schrij-
hatten
criaal.
merk
er is
span-
onder-
taande
zele te
comité
an het
stand
nemt,
verta-
d werd
gheld
t klas-
de oor-
nu, bij
bleken
verval
stelfde
gebruik
critiek
is veel
in door
nderin-
hebben
at voor
armede
n den
Hort,
lks van
elopen
ontde-
kyrische
nmoeg-
sreds
otresul-
Nieuw
poging
ardige.
besliste
huk van
Wester-
resultaat
n zeker
a weer
niets om
dat er
is om
angenot-
d, door
n onbe-
gegeven,
voortuit-
k. Maar
wat tijd
sties uit
sten wil
zija van
van het
e vorm-
stref, is
derwerp
ekingen.
staal ge-
n littera-
n onder-
eijkende
es. Door
punt in
zoodat
valt op
ricksch,
moet met
e dagen.
n Testa-
n ach-
van zeer
udie van
natuurlijk
van het
e in zeer
herzine
ft ze toch
llen haar
er nog
a noodig
fen, voor
daarover
p. Uit dit
arom de
teeds een
e binnen
e zou zija
p.
van wat
uistiel.
voor een
wee
ene vraag
ing, niet
een tijds-
og is aan-

gegeven, zouden we er nadruk op willen leggen, dat onder geen omstandigheid een herziening worde ondernomen, die een onvolledig of oppervlakkig karakter draagt. Welken weg men ook moge inslaan, in elk geval moet de verbetering van den tekst, beide van Oud en Nieuw Testament, geschieden naar de volle maat van het licht en de kennis, die we hebben. Op deze wijze gelooven we, dat de meest duurzame resultaten kunnen worden bereikt en de meeste kans bestaat, dat de plaats, die de Bijbel in de liefde van de Engelsch-sprekende volkeren heeft ingenomen, zal bestendigd blijven.

Uit dit stuk kan tevens blijken, hoeveel waarde te hechten is aan de wetenschappelijke waarde van de zoogenaamde Leidse vertaling, waarvan in moderne kringen zoo hoog wordt opgegeven.

Dr. H. H. K.

Leestafel.

H. S. S. KUYPER. BRIEVEN UIT DE BERGEN. La Rivière en Voorhoeve. — Zwolle.
Dit nieuwe boek van MEJ. KUYPER bevat Brieven uit ZWITSERLAND, Brieven uit PARTENKIRCHEN en Brieven uit MERAN.
De laatste doen wat zondeling, want, terwijl de schrijver daarin begint met de vriendelijke minooging: „Wilt ge nog eens met mij op reis gaan?“ en als reisprogramma voorstelt: „Merano-Bologna-Rome-Florence-Venetië-Verona-Milaan — en dan dwars door Zwitserland en over Brussel weer naar huis!“ — eindigt zij die brieven en daarmee haar boek met de mededeling, dat wij morgen van MERAN, over BOLOGNE, naar ROMK vertrekken.
„N A SCHRIFT geeft echter inlichting: „Brieven uit de Bergen“ zijn zeer omgewerkte herdrukken uit „Timotheus“, „Brieven uit Meran“ verschenen als inleiding tot „Brieven uit Italië“. — Maar ook zoo begrijp ik nog niet recht, waarom die „Brieven uit Meran“ in dit boek zijn opgenomen; waarom reeds hier de „Inleiding“ onderdak is gebracht tot een boek, dat wij nog te wachten hebben. Zonder die Inleiding tot „Brieven uit Italië“, was de omvang van „Brieven uit de Bergen“ — 237 pagina's — groot genoeg geweest en, laat mij er terstond aan toevoegen, ook de inhoud belangrijk genoeg.
En zullen DE BRIEVEN UIT ITALIË nu zonder Inleiding verschijnen?
Mee daarom zal ik mij dan ook ditmaal bepalen tot de bespreking van „Brieven uit Zwitserland“, „Brieven uit Partenkirchen“ en met die van de „Brieven uit Meran“ wachten tot MEJ. KUYPER haar BRIEVEN UIT ITALIË in 't licht zal hebben gegeven.

Ik heb die Brieven uit ZWITSERLAND en uit PARTENKIRCHEN — dat dit „uit“ niet geheel juist is en eigenlijk „over“ moet wezen, is weer zoo'n schoolmeesterachtige aanmerking die je als recensent, minder uit neiging, dan wel uit plichtbesef, ten beste geeft — met genoegen gelezen, al was het ook niet met roofoel genoegen als indertijd EEN HALF JAAR IN AMERIKA.

Met beminlijk openhartigheid liet MEJ. KUYPER op 'n overigens wit gelaten pagina vlak achter het titelblad, afdrucken:

„Deze „reisbrieven“ bedoelen niets meer te zijn dan eenvoudige brieven voor eenvoudige menschen.“
De Schrijver.
's-Gravenhage, Juli 1912.

Zoo willen en zoo moeten zij dan ook beoordeeld.

Heeft MEJ. KUYPER zich bij het schrijven van haar BRIEVEN UIT DE BERGEN, de „Zwitserse brieven“ van FRANCIS RIDLEY HAVESAL ten voorbeeld gesteld?
De mogelijkheid bestaat.
Zij is de verdienstelijke vertaalster der biografie, die MARIA HAVESAL van haar eigen zuster gaf en ook, blijkens vele citaten, met de „Zwitserse brieven“ der Engelsche schrijfster bekend.

Hoer het zij, evenals in die reishandeling wordt men ook in deze telkens getroffen door uitingen van schoonheidsontroering en van religieus gevoel.

BRIEVEN UIT DE BERGEN is een prettig geschreven boek.

De toon is zoo echt-gemoedelijk.
Mee oordele.

MEJ. KUYPER schreef het blijkbaar voor menschen, die nog dooit in ZWITSERLAND of in DEEREN te PARTENKIRCHEN geweest zijn.

Als zij van het „heerlijke“ en „beeldrige“ wat daar te zien is, verteld heeft, eindigt ze, in het laatste hoofdstuk over PARTENKIRCHEN, aldus:

„En aan dit punt toegekomen“ — haar terugkomst in het vaderland en de gezellige uurtjes van „vertellen van de reis en laten zien van photographien en prentbriefkaarten“ — leg ik de pen neder. Mijna taak is afgedaan. Toch hoop ik, dat gij nog even naar mij zult willen luisteren, als ik u vriendelijk dank zeg voor de welwillendheid, waarmee gij mij hebt aangehoord. En wanneer ik — naar oud-Hollands gebruik — met een wensch zou moeten eindigen, zou het dese zijn, dat onder mijn lezers en lezeressen velen mogen zijn, wien God vroeger of later eens het voorrecht scoont, zelf in de schoonheid en heerlijkheid van het leven der bergen te genieten! (p. 237).

En dan, die goetmoedige gestelling, tevens een aanmoediging, dat „t er zoo duur niet is.“ „De waarheid is, dat men in Zwitserland heel duur reizen kan, als men wil. Maar het is even waar, dat men in Zwitserland goedkoop kan reizen, als men wil. En dat de prijzen er voor wie de goede adressen weet te kiezen, niet hooger zijn, dan b.v. in Duitsland of België. Voor vijf en zes francs kan men per dag in sinderlijke, mooi gelegen hotels, eenvoudig maar goed pension bekomen.“ (p. 81).

Dan, de gemoedelijke toon is niet de eenige deugd van dit boek.

De schrijver verhaalt er in van haar reis door ZWITSERLAND met „'n achen.“ iets wat „omdat men dan juist een spoorweg coupé of twee rijtuigen vult, of juist een gezellige tafel in hotel of restaurant vormt, zoodat men voortdurend in een gezelligheid „onder „ons“ blijft.“ — al een bijzonder gezellige vorm van reizen“ — vindt en zij verhaalt er ook in van haar tochtjes van uit PARTENKIRCHEN, waar zij drie weken bij een Hollandse familie logeerde.

En wat zij dan gezien heeft van de bergen en de watervallen, de bosschen en de meren,

de steden en de dorpen; van de Zwitsersche koelen en de Zwitsersche herders, van BART, den gids, van het dansen der Beiersche Schupplatters; van de schilderen in de ALTE en NIEUE-PINAKOTHEEK te MÜNCHEN, daarvan vertelt zij dan zoo heel eenvoudig weg. Wel niet zóó, dat je het nu ook zelf ziet, zoo als je dat hebben kunt bij 'n schilderstuk of bij 'n stukje artistiek proza. Maar toch zóó, dat je uit haar vertellen heel duidelijk merkt, dat zij het mooi heeft gevonden. Het is dese sobere, kunstloze uiting van schoonheidsontroering, die maakt, dat van het boek op eenvoudige menschen een niet geringe bekooring sal uit gaan.

Daarbij komt nog iets, wat ik het boek, met het oog op de lezers waarvoor het bestemd is, als een deugd aanreken.

Het is zoo stichtelijk.
De menschen aan wie de schrijver, bij het maken van haar boek, blijkbaar vooral heeft gedacht zijn de eenvoudigen onder haar Geleefden en die zullen zeker met welgevallen de stichtelijke beschouwingen lezen, die zij telkens door haar reisverhaal wist heen te vlechten.

Ook hier weer 'n enkel citaat tot staving van dit mijne, in tweerlei opzicht, waarderend oordeel.

Op p. 97 der „Brieven uit Zwitserland“ zijn wij met MEJ. KUYPER in MÜRREN.
„En nu een penseel, om dat uitsicht te schilderen, een pen om die heerlijkheden recht te doen wederervaren! We zijn allen stil en zien rond. ... We staan als in een reusachtig panorama, en kunnen het uitsicht rondom ons slechts stukgewijze genieten. Onder ons de diepe afgrond van het dal waar Lauterbrunnen in verscholen ligt. Vóór en om ons aan de overzijde van het dal, de gansche sneeuwgekoelde keten van het Berner Oberland.“

Is dit niet sober, en is dat „We zijn allen stil en zien rond“, niet 'n heel eenvoudige uiting van schoonheidsontroering? Wat de schrijver dít ontroerde niet ge nu wel niet, zoodat ge het wellicht zoudt zien als zij het voor u uitgebeeld had met penseel of pen. Ziet gij niet, ook als zij dan voortgaat „overal steken in allerlei ontzaglijke vormen, de trotsche, witte koppen omhoog en inschen de koppen dalen ruw, blauwe gletschers omslaag“. En ook zal u de analogie, de overeenkomst met „een wereldree, opgewiept door geweldige orkanen, plotseling bevroren, en het doerender geraas ongeknappt tot zwijgen gebracht“, — omdat ge zoo iets nog nooit van uw leven gezien en gehoord hebt, — de zaak wel niet aanschouwelijk maken.

Maar daar is het met dit boek ook niet om te doen. Het wil u spreken van het machtig lastgevoel dat zich bij zijn maakster verbond aan de gewaarwording der bergen, om u dus zelf naar zulk een genieting te doen verlangen; en is haast dít niet uitstekend geluk?

En nu, wat het stichtelijke van dit boek betreft, alleen dít woord, naar aanleiding van de Zwitsersche bergen. „En toch... zij dragen den vloek om orenstille.“
De schrijver herinnert u hier aan wat de Bijbel zegt omtrent „het aardrijk om onzent-wel gevloekt“, aan wat Paulus zegt omtrent „het smetende scepel“ en verbindt daar dan een reeks van christelijke denkbeelden aan.

En ten slotte heb ik van dit boek nóg iets goeds te zeggen.

Het is zoo'n leerszaam boek.
De geschichte schrijver doet niet gaarne en het ontbrekt haar daarbij allerminst aan didactische bekwaamheid.

Zij doet het eerste en toont het laatste ook in dít haar werk.

Tal van aardrijkskundige, zoodat over de Gletschers en de Zwitsersche meren; van historische, zoodat over ERASMUS en de Zwitsersche hervormers; van letterkundige wetenswaardigheden, zoodat over de Tübingen-legende, deelt zij hier uit den schat van haar veelzijdige kennis mee.

Ook is zij, in BRIEVEN UIT DE BERGEN evenals in haar VACANTIE IN ENGLAND vol bewonderingsuiting over onze oud-schilderschool. En bij dít alles krijgt ge dan nog haar referentiairische ideeën over onze gereformeerde eredienst; hier in dat hoofdstuk waarin zij vertelt van dien Zondagmorgen toen zij, in PARTENKIRCHEN, een door niemand minder dan STÖCKER geleiden dienst bijwoonde. Ook mag ik niet verzuimen te vermelden, dat zij in deze reisbrieven behartigingswaardige wenken voor de beoefening der bergsport geeft.

Kortom, BRIEVEN UIT DE BERGEN dat mij ook nu weer gelegenheid gaf de combinatie van MEJ. KUYPER te bewonderen, — als zij, het, om iets te noemen, over ARNOLD van WINKELRIED heeft, verbindt zij daarmee „den vreeselijken strijd, dien onze broeders in Zuid-Afrika streden tegen hun onderdrukkers“ en schrijft daar dan aanderhalve bladzijde, van warm medegevoel getuigend, over vol — dunkt mij een, voor de lezers, die de schrijver zich wensch, deugdelijk en hoogst geschikt boek.

Dit is nu niet 'n boek om cadeau te geven of de aanstaande feesten.

'n Boek om voor te lezen in den huiselijken kring en dat dan, onder meer, den wensch zal doen opkomen om „vroeg of laat zelf van de schoonheid en heerlijkheid van het leven der bergen te genieten“.

En mocht die wensch eens worden vervuld, dan vergeet men vooral niet BRIEVEN UIT DE BERGEN in zijn reisoffer te pakken; men zal er in de bergen niet weinig aan hebben.

Maar ook aan hen, die al eens in de bergen zijn geweest, kan ik de lesing aanbevelen. Het sal hun herinneringen verlevendigen en wellicht ook veel wat zij hadden overzien, aanvullen. Het zal hen wellicht ook aan (veel), waaraan zij, bij wat zij zeggen, zoo niet dachten, doen denken.

Uit de Pers.

In de Waarheidsvriend geeft een medewerker, wiens naam niet genoemd wordt, maar die zoo uitstekend het sward weet te hanteeren, dat hij in dít ridderlijk toernooi heusch niet bevreemd behoef te wesen zijn vizier op te lichten, een uitnemende, op kalmen toon gevoerden, met tal van citaten gedocumenteerde weerlegging van de door en door onjuiste voorstellingen, die DE LINGBECK op de Leeuwarder vergadering der Confessionelen van het streven der „Neo-Calvinisten“ gaf.

Eerst deed hij dat ten opzichte van de beschouwing, die de Neo-Calvinisten van de Kerk hebben. In een volgend artikel werd gehandeld over de beschouwing der Neo-Calvinisten van den Staat. Dít artikel nemen we ditmaal over, om een volgend maal het slot-artikel te geven:

Ook hier maakt DE LINGBECK zich schuldig aan een foutief weergeven van de gedachten zijner tegen-

standers. »De Vaders wilden — aldus schrijft hij in De Geref. Kerk van 9 Mei 1912 — blijkens art. 36 der Ned. Geloofsbelijdenis, dat de natie als een Christelijke natie zou worden erkend en dat de overheid eene Christelijke overheid zou zijn.

Dat willen de Gereformeerden (let op de aanhalingstekens!) sinds Dr. Kuyper niet. Zij willen een natie en een overheid, die als zodanig neutraal zijn en niet aan het gezag van God en Zijn Woord zijn gebonden. Terwijl dan de Christenen geroepen zijn om door hun meederden van stemmen zich van het gezag over die natie meester te maken.

Met andere woorden: niet een Christelijke natie, die zich aan het gezag van God en Zijn Woord onderwerpt, maar een neutrale natie, waarover de Christen tracht de heerschappij te verkrijgen.

In De Geref. Kerk van 12 Sept. 1912 wordt hij tegen een predikant der Gereformeerde Kerkene aan (wederom de aanhalingstekens!) Uw ideaal is: een neutrale of Heidensche Staat, met neutrale, dat is Heidensche Staatsinstellingen, Scholen etc.; en in dien neutrale Staat eene Christelijke Kerk, wien leden al die neutrale instellingen in stand helpen houden, maar niet gebruiken, en er hun eigen instellingen naast plaatsen.

Het kan geen kwaad daarnaast eens te leggen, van de grootmeester van het Neo-Calvinisme in zijne breede uiteenzetting over de verhouding van Kerk en Staat in zijn veelgeroemde »De gemeene gratie« zegt. De lezer kan dan oordeelen, in boeven DE LINGBECK'S uiteenzetting juist is. Wanneer hij Latijn kent, dan zal hij zeggen: domine, toto coelo erras, d. i. gij dwaalt gansch zeer.

Het is alleszins blijkbaar, wanneer DE LINGBECK over het staatkundige standpunt van het Neo-Calvinisme wil schrijven, van hem te verlangen, dat hij bekend is met de genoemde artikelenreeks. Anders oordeelt hij onoverhoofd, iets wat hij niet Gereformerd vindt, vooral niet, wanneer het er om gaat om een modernen domine zonder vorm van proces te aan te wijzen van DE Geref. Kerk van 12 Sept. 11) — en wij (n.l. het onoverhoofd oordeelen van iemand) niet Christelijk.

Dr. A. Kuyper meent het recht te mogen hebben, van zijn beoordeelaars te vergen, dat zij voortaan bij hun bestrijding uitsluitend naar de uiteenzetting daar gegeven verwijzen zullen. Nooit is voorreker aan hem groter aangedaan, dan toen men hem de meening toedichtte en nabield, als zou hij beweerd hebben, dat de openbaring van het Woord alleen voor de geloovigen gold, zoodat op staatkundig terrein alleen te rekenen viel met de natuurlijke Godskenis. Met bevestigend moet elke voorstelling worden bevestigd, alsof de openbaring Gods haar eisch slechts op een beperkt terrein zou doen gelden. De bijvoeging van »Christelijke« beoekent op zichzelf nooit iets anders, dan dat de Staat de overheid en de wet is gelijk te volgen dan klaarkijk geopenbaardes wet van God, zijn moet. Van dien wil ligt de klaarste openbaring van de Hellige Schrift. Hoe de Staat te beschouwen, in te richten en te leiden is, moet alsoo opgemaakt 10. uit de kennis van het natuurlijk leven, openbaring bij het licht der Gemeene Gratie; 20. uit de bijzondere openbaring, die ons gegeven is in de H. Schrift. Tusschen ongelooovige Staatsleden en Christen-staatsleden bestaat alleen dít verschil, dat ongelooovige staatsleden ten slotte hun eigen wil als maatstaf of norma nemen, en dat de Christenstaatsman steeds te vragen heeft naar den wil van God en zich aan dien wil heeft te onderwerpen.

Het is duidelijk — de lezers kunnen zelf oordeelen — dat DE LINGBECK met heel eens uiterst belangrijke artikelenreeks van Dr. A. Kuyper, waarin het standpunt van het Neo-Calvinisme betreffende de verhouding van kerk en staat zoo principieel mogelijk wordt ontworpen, onbekend is en zich desniettemin staande niet ontriet het uit de hoogte te veroordeelen.

We begrijpen wel, hoe DE LINGBECK tot zijn onjuiste uiteenzetting is gekomen. Ook hij heeft hovaast gezocht aan een enkele min gelukkige uitdrukking, die aan Dr. Kuyper voor twintig en meer jaren ontvallen was. In geschrift na geschrift toch is het dezes zelfs als hoofdsonde aangerekend, dat hij den neutralen Staat in beginsel zoo verdedigen. Terecht kan men hen verwijten, dat ze op hooren zeggen afgaan en zich nooit de moeite kunnen hetzij deze kwestie der neutraliteit hetzij zijn gevoelen hierover met eenigen ernst te onderzoeken. Zonder iemand hard te vallen, te vragen Dr. Kuyper dan ook alleen, dat men nu voortaan, alvorens des verlaten aanklacht te herhalen, althans van dese reeks artikelen (d. i. die over Kerk en Staat) kennis nema. Wie zich de moeite geeft zijn gevoelen over een punt van gewicht volledig uiteen te zetten, heeft er recht op naar dese uiteenzetting en niet naar een incidentele uitdrukking beoordeeld te worden.

Die volgens Dr. Kuyper sincidenteels uitdrukking vindt men in Ons Program. De niet-belijden- de Overheid is wel bevoegd en verplicht in volstrekte en rechtstreeksche zin de natuurlijke, maar niet de geopenbaarde godskenis als officieel richtsnoer van zijn optreden te nemen. De overheid wortelt rechtstreeks in het natuurlijk leven en heeft als zoodanig, d. i. rechtstreeks, dus ook geen andere dan een natuurlijke godskenis. De politieke en toch den levenden God belijdende Staat der Gereformeerde of Partheische volkeren, die den Staat rechtstreeks alleen op de natuurlijke godskenis bouwen en dienstevolge de overheid in de sfeer der natuurlijke godskenis actief, maar in de sfeer der geopenbaarde godskenis slechts passief als dienareze Gods laten optreden. De overheid staat alsoo buiten het terrein van den geopenbaarden godsdiens. Zij heeft qualitate qua wel de natuurlijke godskenis, maar niet rechtstreeks de bevennatuurlijke.

Het zijn dese uitspraken van Dr. A. Kuyper die aan DE LINGBECK ten onrechte zijn voorstelling in de pen geven. Men behoort zich echter naar den uitdrukkelijken wensch van Dr. A. Kuyper ter kennetaking van zijn standpunt niet hierop, maar te gelijk te gesege, op de artikelenreeks in De gemeene gratie — ruim 20 jaren na »Ons Program« verschenen — te beropen, hetgeen, naar we veronderstellen, DE LINGBECK alleen uit onbekendheid daarmee niet gedaan heeft. Zoo niet, dan zou hij spreken tegen beter weten in wat we niet kunnen gelooven.

Het is duidelijk — de lezers kunnen zelf oordeelen — dat DE LINGBECK met heel eens uiterst belangrijke artikelenreeks van Dr. A. Kuyper, waarin het standpunt van het Neo-Calvinisme betreffende de verhouding van kerk en staat zoo principieel mogelijk wordt ontworpen, onbekend is en zich desniettemin staande niet ontriet het uit de hoogte te veroordeelen.

We begrijpen wel, hoe DE LINGBECK tot zijn onjuiste uiteenzetting is gekomen. Ook hij heeft hovaast gezocht aan een enkele min gelukkige uitdrukking, die aan Dr. Kuyper voor twintig en meer jaren ontvallen was. In geschrift na geschrift toch is het dezes zelfs als hoofdsonde aangerekend, dat hij den neutralen Staat in beginsel zoo verdedigen. Terecht kan men hen verwijten, dat ze op hooren zeggen afgaan en zich nooit de moeite kunnen hetzij deze kwestie der neutraliteit hetzij zijn gevoelen hierover met eenigen ernst te onderzoeken. Zonder iemand hard te vallen, te vragen Dr. Kuyper dan ook alleen, dat men nu voortaan, alvorens des verlaten aanklacht te herhalen, althans van dese reeks artikelen (d. i. die over Kerk en Staat) kennis nema. Wie zich de moeite geeft zijn gevoelen over een punt van gewicht volledig uiteen te zetten, heeft er recht op naar dese uiteenzetting en niet naar een incidentele uitdrukking beoordeeld te worden.

Die volgens Dr. Kuyper sincidenteels uitdrukking vindt men in Ons Program. De niet-belijden- de Overheid is wel bevoegd en verplicht in volstrekte en rechtstreeksche zin de natuurlijke, maar niet de geopenbaarde godskenis als officieel richtsnoer van zijn optreden te nemen. De overheid wortelt rechtstreeks in het natuurlijk leven en heeft als zoodanig, d. i. rechtstreeks, dus ook geen andere dan een natuurlijke godskenis. De politieke en toch den levenden God belijdende Staat der Gereformeerde of Partheische volkeren, die den Staat rechtstreeks alleen op de natuurlijke godskenis bouwen en dienstevolge de overheid in de sfeer der natuurlijke godskenis actief, maar in de sfeer der geopenbaarde godskenis slechts passief als dienareze Gods laten optreden. De overheid staat alsoo buiten het terrein van den geopenbaarden godsdiens. Zij heeft qualitate qua wel de natuurlijke godskenis, maar niet rechtstreeks de bevennatuurlijke.

Het zijn dese uitspraken van Dr. A. Kuyper die aan DE LINGBECK ten onrechte zijn voorstelling in de pen geven. Men behoort zich echter naar den uitdrukkelijken wensch van Dr. A. Kuyper ter kennetaking van zijn standpunt niet hierop, maar te gelijk te gesege, op de artikelenreeks in De gemeene gratie — ruim 20 jaren na »Ons Program« verschenen — te beropen, hetgeen, naar we veronderstellen, DE LINGBECK alleen uit onbekendheid daarmee niet gedaan heeft. Zoo niet, dan zou hij spreken tegen beter weten in wat we niet kunnen gelooven.

Het is duidelijk — de lezers kunnen zelf oordeelen — dat DE LINGBECK met heel eens uiterst belangrijke artikelenreeks van Dr. A. Kuyper, waarin het standpunt van het Neo-Calvinisme betreffende de verhouding van kerk en staat zoo principieel mogelijk wordt ontworpen, onbekend is en zich desniettemin staande niet ontriet het uit de hoogte te veroordeelen.

We begrijpen wel, hoe DE LINGBECK tot zijn onjuiste uiteenzetting is gekomen. Ook hij heeft hovaast gezocht aan een enkele min gelukkige uitdrukking, die aan Dr. Kuyper voor twintig en meer jaren ontvallen was. In geschrift na geschrift toch is het dezes zelfs als hoofdsonde aangerekend, dat hij den neutralen Staat in beginsel zoo verdedigen. Terecht kan men hen verwijten, dat ze op hooren zeggen afgaan en zich nooit de moeite kunnen hetzij deze kwestie der neutraliteit hetzij zijn gevoelen hierover met eenigen ernst te onderzoeken. Zonder iemand hard te vallen, te vragen Dr. Kuyper dan ook alleen, dat men nu voortaan, alvorens des verlaten aanklacht te herhalen, althans van dese reeks artikelen (d. i. die over Kerk en Staat) kennis nema. Wie zich de moeite geeft zijn gevoelen over een punt van gewicht volledig uiteen te zetten, heeft er recht op naar dese uiteenzetting en niet naar een incidentele uitdrukking beoordeeld te worden.

Die volgens Dr. Kuyper sincidenteels uitdrukking vindt men in Ons Program. De niet-belijden- de Overheid is wel bevoegd en verplicht in volstrekte en rechtstreeksche zin de natuurlijke, maar niet de geopenbaarde godskenis als officieel richtsnoer van zijn optreden te nemen. De overheid wortelt rechtstreeks in het natuurlijk leven en heeft als zoodanig, d. i. rechtstreeks, dus ook geen andere dan een natuurlijke godskenis. De politieke en toch den levenden God belijdende Staat der Gereformeerde of Partheische volkeren, die den Staat rechtstreeks alleen op de natuurlijke godskenis bouwen en dienstevolge de overheid in de sfeer der natuurlijke godskenis actief, maar in de sfeer der geopenbaarde godskenis slechts passief als dienareze Gods laten optreden. De overheid staat alsoo buiten het terrein van den geopenbaarden godsdiens. Zij heeft qualitate qua wel de natuurlijke godskenis, maar niet rechtstreeks de bevennatuurlijke.

Het zijn dese uitspraken van Dr. A. Kuyper die aan DE LINGBECK ten onrechte zijn voorstelling in de pen geven. Men behoort zich echter naar den uitdrukkelijken wensch van Dr. A. Kuyper ter kennetaking van zijn standpunt niet hierop, maar te gelijk te gesege, op de artikelenreeks in De gemeene gratie — ruim 20 jaren na »Ons Program« verschenen — te beropen, hetgeen, naar we veronderstellen, DE LINGBECK alleen uit onbekendheid daarmee niet gedaan heeft. Zoo niet, dan zou hij spreken tegen beter weten in wat we niet kunnen gelooven.

Het is duidelijk — de lezers kunnen zelf oordeelen — dat DE LINGBECK met heel eens uiterst belangrijke artikelenreeks van Dr. A. Kuyper, waarin het standpunt van het Neo-Calvinisme betreffende de verhouding van kerk en staat zoo principieel mogelijk wordt ontworpen, onbekend is en zich desniettemin staande niet ontriet het uit de hoogte te veroordeelen.

We begrijpen wel, hoe DE LINGBECK tot zijn onjuiste uiteenzetting is gekomen. Ook hij heeft hovaast gezocht aan een enkele min gelukkige uitdrukking, die aan Dr. Kuyper voor twintig en meer jaren ontvallen was. In geschrift na geschrift toch is het dezes zelfs als hoofdsonde aangerekend, dat hij den neutralen Staat in beginsel zoo verdedigen. Terecht kan men hen verwijten, dat ze op hooren zeggen afgaan en zich nooit de moeite kunnen hetzij deze kwestie der neutraliteit hetzij zijn gevoelen hierover met eenigen ernst te onderzoeken. Zonder iemand hard te vallen, te vragen Dr. Kuyper dan ook alleen, dat men nu voortaan, alvorens des verlaten aanklacht te herhalen, althans van dese reeks artikelen (d. i. die over Kerk en Staat) kennis nema. Wie zich de moeite geeft zijn gevoelen over een punt van gewicht volledig uiteen te zetten, heeft er recht op naar dese uiteenzetting en niet naar een incidentele uitdrukking beoordeeld te worden.

Die volgens Dr. Kuyper sincidenteels uitdrukking vindt men in Ons Program. De niet-belijden- de Overheid is wel bevoegd en verplicht in volstrekte en rechtstreeksche zin de natuurlijke, maar niet de geopenbaarde godskenis als officieel richtsnoer van zijn optreden te nemen. De overheid wortelt rechtstreeks in het natuurlijk leven en heeft als zoodanig, d. i. rechtstreeks, dus ook geen andere dan een natuurlijke godskenis. De politieke en toch den levenden God belijdende Staat der Gereformeerde of Partheische volkeren, die den Staat rechtstreeks alleen op de natuurlijke godskenis bouwen en dienstevolge de overheid in de sfeer der natuurlijke godskenis actief, maar in de sfeer der geopenbaarde godskenis slechts passief als dienareze Gods laten optreden. De overheid staat alsoo buiten het terrein van den geopenbaarden godsdiens. Zij heeft qualitate qua wel de natuurlijke godskenis, maar niet rechtstreeks de bevennatuurlijke.

Het zijn dese uitspraken van Dr. A. Kuyper die aan DE LINGBECK ten onrechte zijn voorstelling in de pen geven. Men behoort zich echter naar den uitdrukkelijken wensch van Dr. A. Kuyper ter kennetaking van zijn standpunt niet hierop, maar te gelijk te gesege, op de artikelenreeks in De gemeene gratie — ruim 20 jaren na »Ons Program« verschenen — te beropen, hetgeen, naar we veronderstellen, DE LINGBECK alleen uit onbekendheid daarmee niet gedaan heeft. Zoo niet, dan zou hij spreken tegen beter weten in wat we niet kunnen gelooven.

Het is duidelijk — de lezers kunnen zelf oordeelen — dat DE LINGBECK met heel eens uiterst belangrijke artikelenreeks van Dr. A. Kuyper, waarin het standpunt van het Neo-Calvinisme betreffende de verhouding van kerk en staat zoo principieel mogelijk wordt ontworpen, onbekend is en zich desniettemin staande niet ontriet het uit de hoogte te veroordeelen.

zijn metgezel waren de laatste die verwacht werden. Na hun komst had men de deur gesloten. Helaas, voor het bespiedend oog der tegenstanders zou men toch niet veilig zijn.

Niet lang nadat magister Becker was binnengekomen, slopen in de duisternis drie mannen door het donkere woud, en naderden behoedzaam en zoo stil mogelijk de boerderij waar de vergadering gehouden werd.

En van het drital, als boerenarbeider gekleed, diende blijkbaar tot geleider. De twee anderen schenen, naar hun kleeding, leden uit den deftigen stand. Nu en dan wisselden zij enkele woorden, en zagen behoedzaam rond. Maar 't was stil en eenzaam om hen heen. Slechts even kraakte een tak of ritselden de bladeren der boomen.

Wat was er gebeurd?
Reeds lang vermoedden de heeren der regering te Amberg, dat op de goederen der den jongen graaf van Rothenfels andere dingen geschieden, dan hun lief waren. Men had hem voortlooppig met rust gelaten, zelfs vergund een predikant op zijn kasteel te hebben — en dat alles niet sonder bedoeling. Maar intusschen was nauwkeurig oog op hen gehouden. Al spoedig was iets uitgelekt van geheime samenkomsten, van bijbellezing, van huisbezoek door den predikant bij de boeren op het landgoed. Men begon te Amberg te vermoeden, hoe het kwam dat de bevolking van Rothenfels zoo trouw aan de leer der hervormers vasthield. Daar moest een eind aan komen. Wilden de leden niet toegeven, dan moest maar met strengheid worden behandeld, en zou men hen dwingen hien en hof voor goed te verlaten.

In den herfst, als er veel te doen viel, waren de boeren van Rothenfels gewoon zoogenaamde losse arbeiders in dienst te nemen. Daaronder waren er uit andere streken, personen die men niet kende, en meer dan een die tot de Roomsche kerk behoorde. Hiervan hadden de heeren te Amberg gebruik gemaakt. Door hun versplinters was hun reeds ter oore gekomen, dat er nu en dan samenkomsten plaats hadden bij den boer, in wiens schuur wij ook nu de vrienden vereenigd vonden. 't Was niet moeilijk geweest voor geld en goede woorden een zijner losse werklieden over te halen, alles mee te deelen wat hij omtrent die vergadering kon te weten komen. Wel hielden de Gereformeerden zovoel mogelijk alle afspraken geheim, maar natuurlijk werd er hier en daar iets van openbaar.

Zoo waren dan ook de heeren te weten gekomen, wat in dien nacht zou geschieden. Men kon echter moeilijk bloot op het getuigenis van een arbeider afgaan. Twee heeren werden aangewesen, om zich zelf te gaan overtuigen wat er plaats had. Natuurlijk zouden zij wel oppassen zich in de vergadering te vertoonen. Doch er werd iets op gevonden. De arbeider wist ongemerkt in den ruwen houten wand enkele spijten te maken, die niet in het oog liepen, en waardoor het mogelijk was alles te zien, wat daarbinnen gebeurde.

Intusschen had de magister voor de tafel plaats genomen. Hij opende den grooten,ouden Bijbel, las daaruit een hoofdstuk, koos tot zijn tekst, en begon toen te spreken. Zelden had zeker een leeraar zulke aandachtige hoorders als hij op dat oogenblik. Trouwens het ging toen als de Schrift het ons teekent: „Het Woord des Heeren was schaarsch in die dagen“. En zoo was men te meer gencigd het te ontvangen.

In diepe stilte hoorden de vergaderden de woorden van hun trouwen leeraar, die hen troostte, bemoeidegde en sterkte uit het Woord des Heeren, en hen vermaande aan de waarheid vast te houden, al zouden ze wellicht daarom ook straks van hun erf worden verjaagd. Hij herinnerde aan de woorden des Heeren: „Wat baat het een mensch, zoo hij de geheele wereld gewint en hij zelf schade aan zijn ziel?“ en dat andere: „Strijd om in te gaan door de enge poort“.

En zij die daar nederzaten vermoedden niet, dat inmiddels de vijand loerde, en oorzak socht om hen straks te beschuldigen.

Daarbuiten in de duisternis stonden de drie mannen. De arbeider hield de wacht, terwijl de beide heeren nu eens het oor, dan weer het oog dicht bij een der spijten van den wand brachten, om zovoel mogelijk te hooren en te zien van hetgeen daarbinnen voorviel.

Zoo hadden zij alle gelegenheid eens van nabij te zien en te hooren, wat er in de vergadering der zoogenaamde kettens plaats vond; hoe daar in allen eenvoud het Evangelie werd verkondigd en de hoorders vermaand den Heere te dienen in voor- en tegenspoed. Helaas, het maakte weinig indruk op de mannen der gerechtigd, die van de Jezuiten geleerd hadden Gereformeerden en Lutherischen te beschouwen als afvalligen, die men op den duur niet dulden kon. Slechts zorgden de heeren scherp toe te zien en te hooren, om straks daarvan verslag te kunnen geven. Ze vergaten daardoor eenigszins hun tijd, zoodat de wachtgebende arbeider flauisterde:

„Denk er aan, heeren, dat het niet lang duren zal, of de lieden gaan weer naar huis. Zien ze mij, dan is alle kans op werk voor mij hier verkeken, en u zoudt er zeker ook veel tegen hebben, hier bij nacht in het bosch te worden aangetroffen.“

„Als gij er schade onder moogt lijden“, zei een der heeren, „staan wij borg dat het u vergoed wordt. Ook is er elders wel werk te vinden, maar ge hebt gelijk, en we hebben ook genoeg gesien.“

En oogenblik later sloop het drital in alle stilte door het bosch weg. De arbeider geleide de anderen tot den grooten weg, en begaf zich toen haastig huiswaarts, om te voorkomen, dat zijn afwezigheid werd bespied.

Men kon nu met de woorden der Schrift zeggen, dat het kwaad over de gemeente des Heeren ten volle besloten was. Weldra zou het blijkjen.

HOOGENBIJK.

INGEZONDEN STUKKEN.
(Buiten verantwoordelijkheid van de Redactie).
Geachte Redactie!

Met belangstelling volg ik de art. »Over de Volinding«, doch wel mij verplicht ter wille der Waarheid te wijzen op een onrechtvaardigheid, die al voortgaande gemaakt wordt.

In uw blad van 27 Oct. j.l. te kolom herlese men eens „Ook al ware geen val in zonde ons“, ze bladz. te kolom vanaf „Het son ons dan ook toelachen zoo we wisten enz.“ Verder in het blad van 3 Nov. 1912 te bladz. 12 kolom „En hierbij komt dan dat het onderzoek in de aardkorst enz.“ en ten slotte in uw blad van 24 Nov. de 2 eerste gedeelten.